

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן
מליובאוויטש

שלח

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים ושתיים לבריאה
מאה שנה להולדת כ"ק אדמו"ר מה"מ
שנת הקהל

לעילוי נשמת

המרא דאתרא דשכונת קראון הייטס

”כאן צוה ה' את הברכה”

”אביר שבאבירים”

הרה"ג הרה"ח התמים הר"ר יהודה קלמן ע"ה

ב"ר אברהם יהושע ע"ה

מארלאו

למלאות שנתיים לפטירתו - ביום כ"ף סיון ה'תשס"ב

ת. נ. צ. ב. ה.

*

ולזכות

זוגתו "אשת חבר" מרת חי' בת רבקה תחי'

לאריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות הנכונה

עד ביאת גואל צדק

*

נדפס ע"י

הרה"ת ר' אליעזר וזוגתו מרת צירל רחל

ומשפחתם שיחיו טורין

ביאורים לפרקי אבות

שלח ב

א. „וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אשר דבר ה' אל משה“, ופרשׁי (מספרי עה"פ) „בע"אי הכתוב מדבר, או אינו אלא באחת מכל המצות, ת"ל את כל המצות האלה, מצוה אחת שהיא ככל המצות, מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים, ואיזו זו ע"א.“

והנה מקורו של רשׁי הוא (כנ"ל) מספרי עה"פ, אבל בגמ' אמרו „וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה, איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצות הוי אומר זו עבודת כוכבים“, ובפרשׁי שם „שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה“ – הרי שבפירושו על הש"ס פירש רשׁי שזה שהכתוב הראשון משווה ע"ז לכל המצות כולן („וכי תשגו גו' את כל המצות האלה“) הוא לפי „שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה“.

וצריך ביאור, מאי שנא בפירושו על התורה שנקט (כפירוש הספרי עה"פ) שיש שני ענינים בכתובים כאן?

(7) הוריות ת, סע"א.

(8) וכ"ה בספורנו כאן. וראה ל' הרמב"ם הל' ע"ז שם.

(9) ואין לומר שזהו משום יתורא דקרא „את כל המצות אשר דבר ה' אל משה“, „את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה“ – כי הו"ל לפרש שהכתוב השניי נא לכאר את הכתוב הא', דזה שנאמר „את כל המצות האלה“ (שע"ז) „היא ככל המצות“ הוא לפי ש„את כל אשר צוה ה' אליכם גו“, „שהמודה בע"א ככופר בכל התורה כולה“.

(י) וסיוס הכתוב הראשון „אשר דבר גו“ מפרש רשׁי „אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענוס“ ואינו שייך להא שע"ז „היא ככל המצות“.

ובפסוק שלאח"ז: „את כל אשר צוה ה' אליכם ביד משה מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם“ פרשׁי „את כל אשר צוה גו' – מגיד שכל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה ובכל מה שנתנבאו הנביאים שנאמר למן היום אשר צוה ה' והלאה“.

והיינו שבכתובים כאן יש שני ענינים ע"ד חומרת ע"ז (שבגללם הרי היא ככל המצות כולן וכל התורה כולה) – (א) בפסוק „וכי תשגו גו' את כל המצות האלה“ הכוונה לזה שבע"ז „פורק בה

(1) פרשתנו טו, כב.

(2) (בשינוי לשון). ועד"ז במכילתא בא יב, ו.

(3) בדפוס ראשון (ועוד) „ע"ז“. וראה לקמן סעיף ו.

(4) טו, כג.

(5) מקורו בספרי עה"פ, אלא שבספרי לפנינו הוא בכמה שינויים. ובנחלת יעקב על פרשׁי כאן, שלפני רשׁי היתה גירסא אחרת בספרי (ולהעיר גם מל' הרמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ד). ואכ"מ.

(6) למן – כ"ה בדפוסי רשׁי הנפוצים (וכן בדפוס א' וב' דפרשׁי). וכ"ה בהוריות ת, ריש ע"ב ובפרשׁי שם. – אבל בכתוב לפנינו „מן“. וכ"ה בספרי עה"פ.

חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה . . שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתִי אל תעזובו

השאלות במשנתנו: א. למה נקראת התורה „כלי חמדה“ דוקא. ב. מפני מה לא קבל אדמו"ר הזקן הגירסא²³⁷ „חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם“. ג. איך מוכח מן הכתוב שהתורה היא „כלי חמדה“. והביאור:

אדמו"ר הזקן לא גרס „שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם“, כי התנא הרי מונה את שלש המעלות דמשנתנו בסדר דמלמטה למעלה, ואם כן כמה נחשב הוא מעלה זו שבתורה (שבו נברא העולם) לעומת העילוי ד„בנים למקום“? ושני פרטים בדבר: א. מעלתה של התורה עצמה נעלית באין ערוך ממעלה זו שעל ידה נברא העולם²³⁸. ב. גם המעלה שמקבלים ישראל על ידי התורה, שעל ידה „נוכל לחדש אותות ומופתים ולברוא חדשה בארץ“²³⁹, אינה מבטאת את מעלתם העיקרית. שהרי „ישראל יקובה כולא חד“²⁴⁰; וכשם ש„לא זו הוא עיקר האלקות מה שהעולמות מתהווים ממנו“²⁴¹, כמו כן אין זו מעלתם העיקרית של ישראל.

ועל כרחך צריך לומר שהתנא מתכוון למעלה אחרת בתורה. והיא: התורה היא „כלי חמדה“ של הקב"ה, „שמחת לב ושעשוע המלך שמשעשע בה“²⁴².

וענין זה של „שעשוע המלך“ מתבצע בפועל בתורה (היינו התחבירות התורה עם פנימיות ועצמות אוא"ס²⁴³) על ידי נתינת התורה לישראל ועיסוקם בה כדבעי, שעל ידי זה נהפכת התורה ל„חמדה“ בפועל. וזה הדיוק „כלי חמדה“, כי „כלי“ מורה על ענין הביצוע בפועל, דהיינו שהתורה נעשית „כלי“ בפועל לענין „החמדה“ – המשכת עצמות אוא"ס בתורה.

ומסתייע התנא שהתורה היא „כלי חמדה“ ממה שנאמר „כי לקח טוב נתתי לכם תורתִי אל תעזובו“: בתחלת הלימוד התורה היא אמנם תורת ה' („תורתִי“); אך כשלומד באופן של „אל תעזובו“ אז נעשית התורה תורתו של הלומד („נתתי לכם“²⁴⁴). וכשלומד באופן כזה שהתורה נעשית „שלו“ והוא מתאחד עם התורה, על ידי זה נעשית גם התורה ל„חמדה“ בפועל – „כלי חמדה“²⁴⁵.

(237) ראה ב„שינויי

נוסחאות“ למשניות. – בפשטות י"ל, שמאחר שאין התנא מוסיף חידוש דבר בה„חיבה יתירה“ ככבות הראשונות, מסתבר שגם כבבא זו אינו מחדש דבר („שבו נברא העולם“). (238) ראה תניא ק"א ד"ה דוד ומירות קרית לזו, שדוד נענש ע"ז ששיבח את התורה בכך שכל העולמות תלויים בדקדוק אחד של ד"ת. (239) מד"ש. (240) ראה זו"ג עג, א. (241) תו"א מג"א צט, ב. (242) תניא שם. (243) ראה לקרית שלח מז, ג בשם ספר הבהיר. (244) ראה ע"ז יט, א. (245) משיחת ש"פ שלה תשל"ט – על פי רשימת השומעים

דעם גאַנצן בנין פון „מקדש אד' כוננו ידיך“, ביז אויך דעם גג של הבנין, וואָס „מלך המשיח . . עומד על גג בית המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים הגיע זמן גאולתכם“ – ווערט דאָס אַלץ „אויפגעהויבן“ (אויפגעטאָן) דורך דער עבודה (הגבהה) פון דעם תחתון ביותר.

... כולל ועיקר – אין ברענגען די גאולה האמיתית והשלימה, וואָס כדי דער אויבערשטער זאָל דאָס דורכפירן בשלימות דאַרף ער (כביכול) האָבן די השתתפות פון יעדער איד, און דוקא אַלס נשמה בגוף, אַז דורך „מעשינו ועבודתינו“ קומט די גאולה, און מ'דאַרף כביכול אַנקומען אַז דער איד זאָל מסכים זיין, און נאָכמער – ער זאָל וועלן און מכריז זיין, אַז ניט נאָר וואָס „הגיע זמן גאולתכם“, נאָר ס'איז שוין דאָ די גאולה בפשטות, כמדובר לעיל אַז גאולה איז מלשון גילוי – דער גילוי אלופו של עולם אין „גולה“ (וואָס ווערט דורך דער עבודה פון אַ אידן אין גלות).

(משיחת יום ב', כ"ח סיון תנש"א)

ב. זאת ועוד: לעיל בפ' משפטים, עה"פ"י, „ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו יושם אלקים אחרים לא תזכירו“ פרש"י „ללמדך ששקולה ע"א כנגד כל המצות כולן והנוהר בה כשומר את כו"ל. ועפ"ז צ"ע מ"ש רש"י כאן „מגיד שכל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה“, שמוה משמע שענין זה נלמד מכאן דוקא"י.

[ודוחק לומר שהחידוש כאן הוא רק בפרט השני שבהמשך פרש"י כאן, שה' מודה בע"א כופר (לא רק בכל התורה כולה, אלא גם), „בכל מה שנתנבאו ה' נביאים שנאמר למן היום אשר צוה ה' והלאה“ – כי מפשטות ל' וסגנון רש"י משמע שיש חידוש גם בענין הראשון ש' מביא, שהמודה בע"א ככופר בכל התורה כולה].

ג. גם יש לעיין א' בכוונת רש"י ב' מ"ש „מצוה אחת שהיא ככל המצות, מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצוה זו כו" – מה הם ג' ענינים אלה שנקט רש"י בחו"מרת „העובר על כל המצות“ (ודוגמתם בהעובד ע"ז).

ב) הענין ד' „פורק עול“ לחוד (דכמו שהעובר על כל המצות פרק ממנו (לגמ' רי) עולו של הקב"ה, כן גם העובד ע"ז פרק עול) מספיק לבאר הטעם שע"ז היא ככל המצות – ולמה הוזקק רש"י להוסיף גם „מפר ברית ומגלה פנים“?

וכן משמע ברשבים כאן, שהכתוב „את כל אשר צוה גו" מלמדנו ש,כי תשגו גו" מדבר בע"ז. ועצ"ע.

(10) כג, יג (בפ"י הב'). וראה לקמן הערה 23.
(11) ולכאורה דוחק לתרץ שפרש"י בפרשתנו אתי רק כפירוש הא' בפ' משפטים שם.

[ואף שכן איתא בספרי, הרי כבר נת' כמ"פ שאין רש"י מעתיק בפירושו אלא מה שנוגע להבנת פשוטו של מקרא].

ג) צ"ע הענין ד' „מגלה פנים“ שנקט רש"י בסתם מבלי לפרשו.

וכרא"ם כאן מביא מפרש"י במס' כריתותי' [על דברי הש"ס שם] שלדעת רבי „כל עבירות שבתורה . . יוה"כ מכפר (גם בלי תשובה) חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בשר"י ש, „מגלה פנים“ היינו „דורש באגדות של דופי כגון מנשה כו"י, וכבר הקשו עליו, דמה זה שייד לנדוד, „דאטו מוכרח שכל העובד ע"ז ידרוש אגדות של דופי"י. והביאו מפירוש רבינו הלל על הספריי' שפי' „ומגלה פנים בתורה דהיינו המחציה פניו בתורה שלא לקיימה“ [ועד"ז מצינו בפרש"י במס' שבועותי' „מגלה פנים

(12) ז, א.
(13) וכיה ביומא פה, סעיב. שבועות יג, א. וראה גם דרשת הברייתא בשבועות שם עה"פ (פרשתנו טו, לא) כי דבר ה' בזה גו' (היבאה גם בספרי שם (וסנהדרין צט, א) – אבל שם ליתא „פורק עול“).
(14) ומקורו בסנהדרין צט, ב. וכן בספרי פרשתנו טו, ל (כגירסת רבינו הלל ועוד שם).
(15) ספרי דבי רב לספרי פרשתנו כאן.
(16) וכן ב„מפר ברית“ לכאורה אין כוונת רש"י כאן ל„מפר ברית בשר“ שבכריתות שם, ביטול מצות מילה [שב,עובר על כל המצות] נכ"ל לעובר גם על מצות מילה, אלא ש„מפר ברית“ של כללוח שמירת התומ"צ, וכדיק ל' רש"י (וכן בספרי ומכילתא הנ"ל הערה 2) „מפר ברית“, בלי תיבת „בשר“. ועצ"ע.
(17) פרשתנו כאן. וראה באר מים חיים (לאחי המהר"ל) על פרש"י כאן „שחוטא כפרהסיא“. ע"ש.
(18) שם. וראה גם פרש"י סנהדרין שם, מע"ז פנים“ (אבל בהמשך העמוד מפרש „שכופר במה

בתורה, בא על ד"ת בחוצפא ובגלוי עזות פניו¹].

ולכאורה קשה לפרש כן בפרש"י עה"ת, שכתב פירושו (כמשנית כ"פ) ב- סגנון ברור (מבלי צורך להוסיף עליהם פירושים), ואם כוונתו ב"מגלה פנים" ל- מובן של "בא . . . בחוצפא", הו"ל לפרשו, דאם בפירושו על השי"ס הוצרך לפרשו, כ"ש וק"ו בפירושו עה"ת².

שכתוב בתורה. וראה ספרי דבי רב הנ"ל. באר בשדה על פרש"י כאן: עירובין טז, א ד"ה גילוי פנים, חצופי: סוטה מב, ב ד"ה בגילוי פנים, בחוצפה³.

וכיה כפיה"מ להרמב"ם (ועוד) — מירושלמי פאה פ"א היא — בפירוש דברי המשנה במס' אבות (פ"ג מ"א — הובאה גם בספרי פרשתנו טו, לא. סנהדרין צט, סע"א), והמגלה פנים בתורה. וכן בהל' תשובה פ"ג הי"א. וראה לקמן סעיף ה. (19) אלא שבפרש"י שם ממשיך, כגון מנשה שהי' יושב ודורש באגדות של דופי — כי בחז"ל (בכלל) הכוונה לעבירה פרטית, מגלה פנים בתורה: משא"כ כאן שקאי על "העובר על כל המצות", הכוונה שמתחייב פניו בתורה שלא ל- קיימה⁴.

ועפ"י יומתק זה שהשמיט רש"י תיבת "מגלה פנים" בתורה [שבספרי ומכילתא הנ"ל (הערה 2)]. וכיה בשי"ס (כריתות, יומא, שבועות וסנהדרין שם). ספרי פרשתנו טו, ל. שם, לא] — כי בחז"ל הכוונה לדורש באגדות של דופי, מגלה פנים בתורה, משא"כ ברש"י הכוונה ל"מגלה פנים" בענין של קיום המצות, שלא לקיימה⁵.

(20) להעיר מלשון, בשררה וגלוי פנים" בפרש"י לנ"ל (וישלח לב, כט). אבל לכאורה דוחק לומר שמה מוכן כבר ש"מגלה פנים" הוא ביטוי של "חוצפה" (ובפרט ששם ה"רע למעליותא).

(*) הפרק שאומרים בשבת פ' שלח (ברוב השנים — שקורין פ' נשא אדורי חג השבועות) — לפי המנהג (הובא בסידור אדה"ז) שאומרים פרקי אבות כל שבחות הק"ו.

ד. ויש לומר הביאור בכל זה:

בשלשת פירושי הנ"ל בענין השוואת ע"ז לכל המצות כולן, מדבר רש"י או- דות שלשה ענינים שונים:

(א) כיון שמצות איסור ע"ז קשורה עם האמונה בה' (שהרי "העובד עבודת כו- כבים כופר בהקב"ה¹), הרי היא היסוד לכל המצות (דבלי האמונה כמצווה ה- מצוות לא יצויר ענין המצות).

(ב) נוסף לזה הרי גם מצות עבודה זרה מצד עצמה (בתור מצוה פרטית) שקולה ככל המצות כולן, ע"ד שמצינו בעוד מצות (כמו: ציצית, שבת כו').

ויש לומר, שזהו החילוק בין מ"ש רש"י בפ' משפטים, "ללמדך ששקולה ע"א כנגד כל המצות כולן והנהרה בה כשומר את כולך" ומ"ש בפרשתנו, "שכל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה":

בפ' משפטים נאמר, "ובכל אשר אמר- תי אליכם תשמרו ושם אלקים אחרים לא תזכירו", שזה שהכתוב מזהיר על שני הענינים (שמירת כל המצות והזהירות בע"ז) בהמשך זל"ז, מורה על ההשוואה בין "כל המצות כולן" ומצות עבודת כו- כבים, וזהו שמדייק רש"י, "ללמדך ש- שקולה ע"א כנגד כל המצות כולן", ש- כוונתו לענין הב' הנ"ל, שחומרת ע"א שקולה, כנגד (חומרת) כל המצות כולן:

משא"כ בפרשתנו שמדובר אודות מצות ע"ז בלבד, והכתוב מפרט, "את כל

(21) רש"י חולין ה, סע"א. ואם בפירושו על השי"ס כתב כן (אף שע"ד ההלכה אינו מוכרח לכאורה, כי יתכן שכוונתו רק לענין של ממוצע, אלקא דאליקייא. וראה עיקרים מ"א פ"ד) — כ"ש ע"ד הפשט. ועצ"ע.
(22) כפרש"י סוף פרשתנו (מ"מ הדרשן).

כת.

ויש לומר, אַז כשם ווי דאָס איז בנוגע צו כללות ענין הגלות וגאולה, אַזוי איז דאָס אויך בנוגע צו דעם מקום פרטי וואו מ'געפינט זיך אין, "חצי כדור התחתון" — אַז היות אַז דאָס (דער, "מקדש מעט") איז דער אָרט וואו כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו האָט קובע געווען מקומו, אַלס דער מקור אויף הפצת המעינות חוצה בכל העולם כולו, ווערט דוקא אין און פון דעם אָרט אויפגעטאַן די גאולה און בנין בית המקדש השלישי, "מקדש אד' כוננו ידיך"²,

דאע"פ אַז מקומו איז אין ארץ הקודש, אין ירושלים עיר הקודש, על הר הקודש — איז אָבער וויבאַלד אַז דאָס ווערט אויפגעטאַן דורך, "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות", ובפרט אין סיום פון זמן הגלות דורך דער עבודה פון, "יפוצו מעינותיך חוצה" — האָט מען אין דעם אָרט, און דוקא אין דעם אָרט, די גאַנצע צוגעגרייטיקייט צום, "מקדש אד' כוננו ידיך",

ביז אַז תיכף ומיד ווערט אין דעם אָרט דער גילוי פון, "מקדש אד' כוננו ידיך" — וואָס דאָס קען דאָך כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו מאַנען און אויספירן, אַז צום אַלעם ערשטן ווערט דער גילוי פון "מקדש אד' כוננו ידיך" אין דעם אָרט ("זיבן הונדערט און זיבעציק") וואו ער האָט געלעבט און געטאַן עבודתו במשך עשר שנים האחרונות שלו, דער סך-הכל פון כל עבודתו.

און דוקא דורך דעם סיום העבודה אין חצי כדור התחתון, ביז אין דעם תחתון תחתון ביותר — "הויבט מען אויף" און מ'איז מגלה

(1) יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

(2) בשלח טו, יז.

(3) תניא רפ"ז.

(4) ראה תרי"א בראשית ד, א. וראה לקר"ש ח"ח ע' 33.

ונאמר¹¹, "כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו", ואמרו חז"ל¹², "קראנו אליו ולא למדותיו" (וכ"ש לא להמשמשים לפי ניו¹³).

(39) ואתחנן ד, ז.

(40) פרדס (שער לב) בשם הספרי. וראה שהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה פ"ז.

(41) משא"כ ב"ג שלכמה דעות לא נאסר עליהם שיתוף (רמ"א א"ח סקני". וראה אנציקלופדי תלמודית ע' בן נח ע' שנ. סה"מ מלוקט ח"א ע' ל. ושי"ן).

(42) ל' חז"ל ברכות יט, א. תענית יט, א.

וזהו בדקות דדקות פירוש לשון "עבודה זרה" – דכאשר איש ישראל קורא אך ורק להמשמשים לפניו ית, ה"ז ענין של זרות, כמו "זר" שאין לו קירבה למלך עצמו, משא"כ בניי שהם עם קרובו, מבקשים וקוראים להקב"ה עצמו (ומדה"ר – בתור סניגור), ובודאי שהקב"ה ממלא מבוקשם, כבניי שמתחטא לפניו ועושה לו רצונו¹⁴.

(משיחת ש"פ שלח תשכ"ט)

לקו"ש חל"ח ע" 53

... בהמשך לשיחתנו כשביקר אצלי, ומעינא דיומא דפרשת השבוע, הנה נפלא הדבר, כי ידוע הכלל אשר אין לך דבר העומד בפני התשובה, וככ"ז הנה אף שעשו עם בני ישראל תשובה מחטא המרגלים ואמרו: הנו ועלינו אל המקום אשר אמר הוי' גוי' אמר להם משה: והיא לא תצלח.

אבל פירוש הדבר מבואר בפסוק שאחר זה: אל תעלו כי אין הוי' בקרבכם, וכמו שמבואר לבסוף, אשר ארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה.

זאת אומרת, אשר אף שארץ ישראל היא מיועדת לעם ישראל, ולא עוד אלא שצווי ה' הוא, וכמו שאמר כלב בן יפונה: עלה נעלה וירשנו אותה, הרי בכל זה תנאי קודם למעשה, שצריך לצאת עם ארון ברית ה' לפניהם, וכמסופר בארוכה בכיבוש הארץ על ידי יהושע, ובאם לאו ח"ו הרי אי אפשר לעלות בחומה. ואף שתשובה מועלת לכפר החטא, של הפרט או גם של הכלל, אבל אי אפשר לשנות אופן כיבוש הארץ, כיבושה באמת, שהוא דוקא כהבטחת הקב"ה: שיהי' איש מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמת ה' כו' (והוא רק הוא) יבנה מקדש במקומו, ויקבץ נדחי ישראל כו' ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' (רמב"ם הלכות מלכים סוף פרק יא).

(ממכתב י"ט סיון. ה'תשי"ג)

אשר צוה ה' אליכם כיד משה מן היום אשר צוה ה' והלאה לדורותיכם, הרי למדים מזה שהעדר הזהירות בע"ז פוגע בזהירות, בכל אשר צוה ה' אליכם גוי', וזהו שאומר רש"י, "מגיד שהמודה בע"א ככופר בכל התורה כולה" – וכוונתו לענין הא' הנ"ל, דכיון שכפר בנותן ה' תורה ומצווה המצוות, הרי הוא בדרך ממילא, "ככופר בכל התורה כולה". והיינו שאין זה רק תיאור חומרת המצוה או השוואתה למצוות אחרות, אלא תיאור המציאות – שהמודה בע"א הרי הוא "ככופר (בפועל) בכל התורה כולה"²³.

(23) להעיר ממ"ש רש"י בענין זה לקמן ר"פ ראה עה"פ (יא, כח), וסרתם מן הדרך גוי' ללכת אחרי אלהים אחרים גוי' – "הא למדת שכל העובד ע"א הרי הוא סר מכל הדרך שנצטוו ישראל, מכאן אמרו כל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה". וביותר תמוה סיום לשונו (והוא מספרי שם) "מכאן אמרו" – והרי ענין זה (ובאותו הלשון בדיוק) כבר נלמד מפרשתנו! ויש לומר, שהחידוש בענין זה לגבי פרשתנו הוא, שכפרשתנו מדובר על "המודה בע"א", שזהו "ככופר בכל התורה כולה" (היפך האמונה בכל התורה), משא"כ שם הכוונה, שעבודת אלילים גורמת שיסור מקיום כל המצוות בפועל (ראה גם באר בשדה על פרש"י בפ' ראה שם). ומדויק כלשון רש"י, "שכל העובד ע"א הרי הוא סר מכל הדרך כו'" (ולא נקט "המודה", כסר").

ואף פרש"י מסיים, "מכאן אמרו כל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה" – י"ל, ש"מכאן אמרו" שגם המעשה דעבודת ע"א (אף שאינו מאמין ומודה בה במחשבתו ולבו) נכלל בחומרא זו ד, כל המודה בע"א ככופר בכל התורה כולה" (ועיין במשנת' בלקו"ש חכ"ח ע' 95-6). וראה

(*) ומתורג' בפשטות זה שרש"י לא הסתפק בהענתקת ל' הספרי. מכאן אמרו כו", אלא מוסיף ומקדים. הא למדת שכל העובד ע"א כו".

[ועפ"ז מובן גם עוד שינוי – שבפ' משפטים לשון רש"י היא, כנגד כל ה' מצות כולן", ובפרשתנו אומר, "כל ה' כולה" – כי שם ההדגשה על ההש' וואה בין מצוה אחת לכל המצוות, משא"כ בפרשתנו שההדגשה היא על הכפירה בחוכן כל המצוות, ולכן אומר "ככופר בכל התורה כולה", שאין הכוונה רק על מעשה המצוות, אלא כל עניני תורה שניתנו למשה (וכהמשך דברי רש"י שנכלל בזה גם, "כל מה שנתנבאו הנביאים")].

ה. אבל שני ענינים אלה אין בהם כדי לבאר לשון הכתוב, וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה", שפשטות הלשון היא, שמדובר בעבירה על "כל המצוות האלה". כי מצד זה שחומרתה של ע"ז, "שקולה" כחומרת כל המצוות כולן אין לומר, "ולא תעשו את כל המצוות האלה": ואפילו מצד זה, "שהמור-דה בע"א ככופר בכל התורה כולה" לא שייך לומר לכאורה שהעובד ע"א לא עשה "כל המצוות האלה" [כי זהו רק ענין של אמונה בלב, שהמודה בע"א, ככופר בכל התורה כולה", אבל לא שהמודה בע"א נחשב שלא עשה, את כל המצוות האלה²⁴].

ולכן אומר רש"י שיש ענין נוסף בע"ז, שבאיסור ע"ז ישנו אותו התוכן שיש בביטול כל המצוות כולן, ד"מה ה'

מפרשי רש"י שם (צידה לדרך, דברי דוד (הט"ז) ומשכיל לדוד) בא"א. ועצ"ע.

(24) והוא שלא פרש"י כאן, "שכל העובד ע"א הרי הוא סר מכל הדרך כו'" (כפרש"י שבהערה הקודמת) – כי בזה הכוונה שהעובד ע"א יבא אח"כ לסור מכל הדרך (כנ"ל שם), ולא שע"א עצמה נחשבת כעובר על כל המצוות.

עובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים.

הסברת הענין:

שלשה ענינים כלליים ישנם בקיום המצוות: (א) קבלת עולו ית', (ב) קיום אות הברית שכרת הקב"ה עם בני ישראל, (ג) הנהגה בדרך ישרה. וי"ל שהם ג' הסוד גים שבמצות – חוקים עדות ומשפטים: מטרתם של חוקים, "דברים שהם גזרת המלך", היא שהאדם יקבל על עצמו עולו של הקב"ה: מצות שהן בסוג של "עדות" – שהם, "עדות" וזכרון על חסדי המקום או דברים אחרים בקשר בין ה- קב"ה ועמו ישראל, הם בגדר שמירת "ברית" (כמו הברית שהיא אות וזכרון בין כורתי הברית): ומשפטים הם "דב-רים האמורים בתורה במשפט, שאילו לא נאמרו היו כדאי לאומרן", הנהגות ישרות כו'.

ויש לומר, שאלה הם ג' הענינים שב-פירוש רש"י כאן, שהעובר על כל המצות (א) פורק עול – כנגד חוקים: (ב) מפר ברית – כנגד עדות: (ג) מגלה פנים – "פנים" ע"ד הלשוני, "נסביר פנים בה-לכה", "מראה לו פנים" וכיו"ב, שהכוונה נתנית טעם והסבר, או – "פנים" מל-

(25) ל' רש"י אחרי ית'. ד. ועד"ז בפרש"י תולדות כו, ה. כשלח טו, כו. ועוד.
(26) ל' רש"י אחרי שם.
(27) ע"ד ברכת סג, ב. עירובין יג, ב. שם נד, ב. ובכ"מ.

(28) וכן פירש במחזור ויטרי (תלמידו של רש"י), והמגלה פנים בתורה שבאבות שם – "פנים, ענינים ומראות טעמים, כאותה שאמרו

(*) בפרש"י אבות שם. דהיינו אפיקורוס

שון, "אופנים" (כלשון רש"י בכ"מ בפירושו עה"ת: "תרגם בפנים אחרים", "יש להרכה פנים" וכיו"ב): ומגלה פנים" היינו שממציא "פנים" וטעמים (או אופנים) חדשים, שע"י "מעקם" ומעוות את שכל התורה – וזהו כנגד משפטים, שהם מצות שכליות.

ועפ"ז יש לומר, דזה שכתב רש"י שהעובד ע"א, "פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים", אין זה רק מפני שעבודה זרה קשורה עם כפירה בה, ולכן יש בה בדרך ממילא משום פריקת עולו והפרת ברית וגילוי פנים, אלא שבמצות ע"ז עצמה יש בה ג' תכונות אלו דפורק עול ומפר ברית ומגלה פנים.

כלומר: מצות ע"ז מחוייבת מכל ג' הבחינות, ד"עול" "ברית" ו"פנים" (חוקים, עדות ומשפטים) – כי האמונה בה' מוכרחת מצד השכל, והעובד ע"ז (וכופר בה) הוא, "מגלה פנים", היפך השכל

(מדרש תהלים יב, ז) כמ"ט פנים התורה נדרשת". וראה הערה הבאה.

(29) ובמחזור ויטרי שם (שהביא ראי' מל' חז"ל "במ"ט פנים") מוכח שס"ל שהוא הפירוש ד"ענינים ומראות טעמים".

(30) רש"י וירא כ, טז. תולדות כו, כח. שם, מא. ויחי מט, יא. ועוד.

(31) והטעם שהשמיט רש"י תיבת, בתורה – להדגיש שאין הכוונה במגלה פנים רק לחסרון באופן לימוד התורה, אלא בענין של, עובר על כל המצות" (כנ"ל הערה 19).

כמנשה שהי' דורש אגדות של דופי. אבל י"ל שגם לפרש"י הפירוש של תיבת, מגלה פנים" הוא כמ"ש במחזור ויטרי שם נס מביא הא דמנשה דדש אגדות של דופי. וראה רע"ב שם. אלא שמפרש דהיינו אפיקורוס.

הישר: ונוסף ע"ז מדגיש הכתובי, "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" – שקבלת מלכותו של הקב"ה היא אות וזכרון על זה שהקב"ה הוציאנו ממצרים (כענין ה"עדות" והברית): ועוד זאת – "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבד-דיס", "כדאי היא הוצאה שתהיו משועבדים לדיס ליי, שקבלת מלכותו ית' צ"ל באופן של קבלת עולו, כמו עבד המקבל עליו עול אדונו, מבלי נפק"מ אם מבין הטעם או לא כו'.

* * *

ו. והנה בנוגע לעבודה זרה כמה נוסחאות – דלפעמים נאמר הלשון "עבודת כוכבים" (או "עכו"ם"), לפעמים – "עבודת אלילים" ("ע"א"), ולפעמים – "עבודה זרה" ("ע"ז"). ואף שקשה לברר מהי הגירסא הנכונה, ומה נשתנה ע"ז הצנזור כו', מסתבר לומר שהגירסא ה-נכונה היא "עבודה זרה", כשם המסכתא בש"ס ו"להעיר ממחז"ל", הוא סבר לע-בודה זרה ממש ולא היא אלא ע"ז עבו-דה שזרה לו".

ויש לעיין בתוכן שם זה "עבודה זרה", שלכאורה אין שם זה מדגיש חומרת ענין העבירה כמו השם "עבודת אלילים" או "עבודת כוכבים ומזלות", וכמו שישראל נקרא "זר" לגבי כהן.

ויובן זה ע"פ דברי הרמב"ם בריש ה' עבודה זרה, שמבאר כיצד נשתלשל ענין העבודה זרה בעולם, שהתחיל מהטעות הגדולה שטעו בני אדם בימי

(32) יתרו כ, ב.

(33) רש"י יתרו שם.

(34) ב"כ קי, א.

ולכאורה יש להבין – מהו גודל ה-חסרון והפגם בזה שמכבדים את שמשיו של הקב"ה שהקב"ה מנהיג את העולם על ידם? וכפי שרואים במלכותא דאר-עא, דאע"פ שכל כוחם וחילם של שרי המלך אינו אלא מהמלך עצמו (ובכוחו להחליפם כו'), מ"מ, הרי עבור רוב עניני הנהגת המדינה צריכים לבקש מאת הש-רים דוקא ואין הולכים אל המלך עצמו (כי אם כשמדובר בענין גדול ביותר):

והטעם הפשוט בזה הואי, לפי שאין הם בעלי בחירה כלל אם להשפיע או לא, והם רק כגרון ביד החוצב בו, שאין מודים להגרזן אלא רק להחוצב בו [משא"כ במלכותא דארעא, ששרי המלך, אף שכל חילם ותוקפם הם מהמלך, הרי הם בעלי בחירה שבידם לשנות וכו'].

אבל ידועי' בפי' התפלה "מדת הרה-מים עלינו התגלגלי' וכיו"ב – שזהו ב-דוגמת סניגור וכיו"ב, אף ש"בנים אתם לה' אלקיכם", "בני בכורי ישראל".

(35) ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק היסוד החמישי. ובארוכה סהמי"צ להצ"צ מצות מילה פ"ג. ובכ"מ.

(36) ראה אוה"ת תנוכה (כרך ה) תתקמט, א.

וראה בס' שנסמנו בס' המנהגים – תב"ד ע' 64 הערה 40. הוספות לשרי' אדה"ז (הוצאת קה"ת) אר"ח כרך ג עא, א [תשכד, א] הערה 40.

(37) פ' ראה יד, א.

(38) שמות ד, כב.